

MEVLEVÎLİKTE ve MEVLEVÎHÂNELERDE EBCED HESABININ ROLÜ

Prof. Dr. İsmail YAKIT

Ebcad, eski alfabeyle verilen addır. Buna göre her harfin bir sayı değeri vardır. Bu özelliğe dayanarak yapılan işlemlere "ebced hesabı" denir. Pekçok kullanım alanı olan bu hesaba, en fazla tarih düşürmede baş vurulmuştur. "**Türk-İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme**" (452 s., Ötüken Neşr., İstanbul, 1992) (1), adlı araştırmamızda bunun örneklerini yeterince gösterdik. Vaktiyle bu araştırmayı yaparken, pekçok Mevlevî Dedesinin vefat tarihleri ile bazı Mevlevîhânelerin kitabelerini ve hazirelerindeki tarihli taşları fişlemiştik. Bunların bir kısmını adı geçen kitabımızda kullandık. Bir kısmı da bu araştırmamızda kullanılacaktır (2).

Şunu öncelikle belirtmek gerekir ki, gerek Mevlâna gerekse Mevlevîler, ebced ve tarih düşürme konusuna çok önem vermişlerdir. Bunun örnekleri aşağıda gösterilecektir. Zaten bizi bu konuda böyle bir tebliğe mecbur eden hususlardan biri de döküman bolluğudur.

Mevlâna, Mesnevî'sinde ve Divân'ında birer kere ebced'den bahseder. Ancak burada ebced, alfabe anlamındadır.

..

"Yurdu, tuzlu su olan kuş, berrak ve tatlı su nerededir, ne bilirsin?

Ey yeri-yurdu tuzlu suyun kaynak başı olan, sen Şatt'ı,

Ceyhun'u, Fırat'ı ne bilirsin?

Sen daha bu geçici, bu sonu yok olan kervansaraydan geçmemişsin; yokluğu, sarhoşluğu, neşeyi ne bilirsin sen?

Bilsen bile bu bilgin, babadan, atadan duymadır; bu adlar sence ebced'e benzer.

Ebcad, hevvez... Bu sözleri bütün çocuklar bilirler; bilirler ama mânâları, onlardan çok uzaktır." (Mesnevî, I/2735-2739 Gölpınarlı terc.)

Ebcad hakkındaki diğer sözü şöyledir:

"Ez ebced-i endîşe ya Rabb tubeşû levhim
Der mekteb-i dervîşan hod ebced ü huttfî nî"

(Ya Rabb, ebced endişesinden gönül levhamı yıka

Dervişlerin mektep kapısında ne ebced vardır, ne huttfî)

Görüldüğü gibi, Mevlâna ebced'den alfabeyle ve onu oluşturan harfleri kastediyor ve hatta buna dayalı olan zahiri ilimleri kastediyor. Ama ebced hesabı söz konusu ol-

(1) Ebcad hesabıyla düşürülmüş tarihlerin türleri ve nasıl hesaplanacaklarına dair geniş bilgi için bu eserimize bakılabilir.

(2) Mevlevîhâneler üzerinde araştırmalar yapan Bârihüda Tanrıkorur Hanımefendi, İstanbul'da bana ebced hesabıyla tarih düşürülmüş Mevlevîhâne kitabelerinden bazı tarihler göstermiş ve tarihleri çıkmıyor demişti ve bu Kongreye katılmamı ısrarla tavsiye etmişti. Daha sonra adıma sirküler gelince, katılacağımı bildirdim. Bârihüda Hanım, bu çalışmamızda yer alan bazı kitabelerin fotoğraf ve fotokopilerini de lütfetmişti. Kendilerine burada teşekkürü bir borç bilirim.

duğunda Mevlânâ'nın bunu büyük bir ustalikle kullandığını biliyoruz. Mevlâna yaşını soranlara "Hüdâ" dan bir küçüğüm, varın siz bulun diye espri yapmıştır.

"Hüdâ" 605 ettiğine göre, Mevlâna 604 de dünyaya gelmiştir. Nitekim doğum tarihi H. 604'tür.

Elvan Çelebi "**Menâkibü'l-Kudsiyye**"sinde (vr. 58a), Mevlâna'nın vefat tarihini lafzen verirken isminin de doğum tarihini verdiğini ima etmektedir.

"Yetmiş iki ve altıyüz yitdi

Hem bu yolda Celâl-i din gitdi"

sözlerinden H. 672 olarak vefat tarihini vermiş bu arada onun Celâleddin" lâkabını "Celâl-i din" şeklinde Farsça bir terkiiple söylemiştir. Eğer Mevlânâ'nın ismi "Mevlâna Celâl-i din Muhammed Rûmî" şeklinde yazılırsa bunun ebced hesabına göre toplamı 604 etmektedir ki bu tarih de onun doğum tarihidir. Dolayısıyla isim, lâkap ve nisbesinin tamamı doğumunu vermektedir.

Mevlâna, H. 672 de vefat etmiştir. Vefatına "ibret" kelimesi tarih olmuştur. Bu kelime iki defa tekrar edilirse netice $672 \times 2 = 1344$ H. eder ki, bu da M. 1925'tir. Bu tarih Türkiye'deki tekkelerin kapanış tarihidir. Tekkeler kapanınca Mevlevîler, Mevlâna'nın ikinci bölümü anlamında "ibret-ibret" diye sema etmişlerdir.

Mevlevîlik, ebced hesabı konusunda yeterince önem veren bir ekoldür. Mevlevîler arasında "Konya, sema' demektir" sözü meşhurdur. Zira "Konya" kelimesi ile "sema" kelimesinin harflerinin sayı değerleri birbirine eşittir. Yani her ikisi de 171'dir.

İki veya daha fazla kelimenin sayı değerlerinin eşit oluşu keyfiyeti, birinin diğerini sembolize ettiği anlamı taşıdığından, birinin yerine diğerinin zikredilmesi hususu Mevlevîlikte de vardır. Mesela, "Muhammed" kelimesinin sayı değeri 92'dir. "Mevlevî" kelimesinin sayı değeri de 92'dir. "Aman" kelimesi de 92'dir. İşte bu benzerliği Yaman Dede şöyle bir beyitle dile getirir:

"Aman lafzı senin ism-i şerîfinle müsâvidir

Anınçün âşıkın zikri amandır ya Resûlallah"

Mevlevîlikte ebced hesabı, sadece isim sembolü olarak kullanılmamış aynı zamanda tasavvufî bir tefsir yolu olarak da kullanılmıştır. Mesela "Adem" ile "Havva"nın sayı değerleri toplamı 60'tır. Bu keyfiyet Mevlevî düşünürleri farklı bir yoruma sevk etmiştir. Özellikle Sarı Abdullah Efendi'nin "**Mesnevî Şerhi**"nde geçen temsil yollu tefsir özetle şöyledir: Adem ile Havva'nın izdivacından doğan netice-i suret "sin"dir. Nitekim Kur'an'da "Yâ sin" (= ey sin = ey insan = ey Muhammed) olarak tefsir edilmektedir. Sin'in sayı değeri 60'tır. Adem ile Havva'nın sayı değerleri toplamı da 60'tur. "Ney" kelimesi de 60 olduğundan, sin harfinin mukabili sayılmaktadır. Şu halde ney'den murat, bazı Mevlevî büyüklerince Adem ile Havva'dır. Neyistan'dan Murat da cennet olmuş olur. Yine burada ney'in sayı değeri olan 60, sin harfine eşit olunca; sin harfi de Kur'an'da Hz. Muhammed (A.S.)'in adı olduğundan, Mesnevî'nin ilk sözü olan "Dinle neyden..." ibaresi "Dinle Muhammed'den" şeklinde yani "Hakk sözü dinle" şeklinde tefsir de edilmiştir.

Görüldüğü gibi Mevlevîlik diğer İslâm tasavvuf ekollerine göre ebced ve hesabı konusuna çok daha fazla önem veren bir ekoldür. Mevlevîler bu hesabı, sadece isim sembolünde değil, tasavvufî tefsir sahasına da taşıyarak orada da kullanmışlardır. Mevlevîlikte ebced hesabı asıl kullanımını tarih düşürmede göstermiştir. Nitekim Mevlevî şairlerin divanları kadar, esaslı birer külliye olan Mevlevîhânelerin hemen hemen her kitabesinde ebced hesabıyla düşürülmüş tarihlere rastlamaktayız. Tebliğimizin bundan

sonraki bölümü bu kitabelerden seçilen tarih örneklerine ayrılmıştır.

Mevlevîhânelerin cümle kapıları üzerinde yer alan, çoğu kez padişah tuğraları altında bulunan ana kitabeler inşa veya teccid kitabeleridir. Önce bunlardan bazı örnekler verdikten sonra, Mevlevîhânelerin içinde yer alan diğer ünitelerin tarihli kitabelerinden seçtiğimiz bazı örnekler vereceğiz.

Mevlâna Dergâhı:

Mevlâna türbesi Sultan III. Murat tarafından yapılan kısmın dış kapı kitabesinin tarih mısraı:

.....

Görüp dil bu binâyı didi târih:

Buyût-i Cennet-âsâ oldı âbâd

992

Mevlâna Türbesi'nin tamirine:

.....

Kalem târihini levh-i ezelde yazdı kim Gâlip

Binâ-yı Han Selîm bu kubbe-i mînû-yi Mevlâna

1213

(Şeyh Gâlip)

Mevlâna Müzesi'nin tamirine:

.....

O şâh-ı asfiyânın bendesi İzzet didi târih:

Müzeyyen oldı el-Hakk meşhed-i pür nûr-i Mevlâna

1233

(İzzet)

Galata Mevlevîhânesi:

Cümle kapısı kitabesinden:

.....

Bir hesapda düşdi ma'na lafz ile

Beyt-i târihin Lebîb itdi beyân

Yapdı bu dergâh-ı zîbâyı cedîd

Bin ikiyüz elli de Mahmûd Hân

1250

(Lebîb)

Bu tarih hem lafzen hem de ma'nen 1250 yılını vermektedir. Bir diğer ifadeyle tarih mısraını veren harflerin adedleri toplamı 1250'dir. Bu, aynı zamanda sözle de ifade edilmiştir. Yine aynı Mevlevîhânenin bir diğer kitabesinden:

.....

Lafzen ü ma'nen didi târihini

Şeyh Gâlip 'abd-i dâ'i-yi kadîm
Yapdı bu dergâhı pâk ü hem cedîd
Bin ikiyüz altı'da Sultan Selîm
1206 (Şeyh Gâlip)

Bu tarih de lafzen ü ma'nen bir tarihtir ve 1206 H. yılını vermektedir.

Bursa Mevlevîhânesi:

Cümle kapısı kitabesinden:

.....

Cevherin târihini vâli iken yazdı Celâl
Kıldı bak tecdîd bu dergâhı Hân Abdülmecîd
1309 (Celâl)

Burada sadece noktalı harfler hesaba dahil edilecektir.

Yenikapı Mevlevîhânesi:

Cümle kapısı kitabesinden:

.....

Sultan Veled devrinde tâ gel devrî âhenk oluna
Ol şâhım ahd-i şevketi nusretle olsun nevbahar
Zîver güher-veş çıkdı bir târih genc-i hâmeden
Kıldı iki kerre binâ bu hânigâh-ı şehriyâr
1253 (Zîver)

Bu tarih manzumesinden, "güher-veş" tabirinden de anlaşılacağı gibi noktalı harflerin hesabıyla 1253 senesi bulunur.

Gelibolu Mevlevîhânesi:

I. Taç kapısı kitabesinden:

.....

İki mısradan çıkup Azmî birer târih-i tâm
İtsün erbâb-ı hüner bir bir hesab-ı sal ü mâh
1256 Yapdırup Abdülmecîd Hân sâlikâne cây-gâh
1256 Ehl-i vecde oldı bir cây-i safâ bu hân-gâh
(Azmî)

İki tarihi vardır. Her biri birer tam tarihtir.

Aynı Mevlevîhânenin II. Taç kapısı kitabesinden:

.....

(Evvel inneniyyeti) Azmî ko dilden sâniyâ

Şeş cihâta nâzır ol târih için eyle salâ

Oldı nev ta'mir ile âdâb cây-i pür safâ 1268-2 = 1266

Yapdı Şeh Abdülmecîd Hakk'a becâ irfân sezâ 1273-6 = 1267

Her iki mısırda tarihlér tamiyelidir. Birinci mısırda "ko dilden sâniya" ifadesiyle mısradan 2 çıkarılacağına; İkinci mısırda "şeş cihâta nâzır ol ifadesinden de 6 sayısının çıkarılacağına işaret olunmaktadır.

Yine aynı Mevlevîhânenin II. Taç kapısının arka taraftaki kitabesinden:

.....

Bir muhibdir söylesün târihini

Enver-i cüyende -i râh-ı rızâ

Tâk-ı pencümden iner târih-i tâm

Bâb-ı dârü'l-feyz açıldı es-salâ

1326

Her ne kadar "tarih-i tam" ifadesi geçse de, "tâk-ı pencümden iner" ifadesi, tarihte bir tamiyenin mevcudiyetini bildirmektedir ve anlamından da anlaşıldığına göre neticeden 5 çıkarılacaktır. Yani 1331-5 = 1326

Kasımpaşa Mevlevîhânesi:

Hünkâr mahfili kitabesinden:

.....

O şâhm çâkeri Zîver mücevher söyledi târih

Kulı Pertev görüp târih-i sâni eyledi imlâ

1250 Hümâ-yı şevkete nev âşiyândır mahfel-i ra'nâ (Zîver)

1250 Olur her kasr-ı Mahmûd Hân reşk-i lâne-i Ankâ (Pertev)

Burada iki ayrı şair tarafından düşürülmüş iki adet noktalı harflerin hepsaplanmasıyla ortaya çıkan tarih vardır. Şair Zîver ve şair Pertev'in bu tarihleri 1250 yılını göstermektedir.

Kütahya Mevlevîhânesi:

Mevlevîhânenin tamir kitabesinden:

.....

Buldı Kütâhya zehi bu dergah-i zîb ile tâm
Mısra'-ı zîbâsı oldu tâm târih-i müfid
Resm-i digerde didim târih-i bâlâsm Azîz
Kıldı pâk icâd bu dergâhı Hân Abdülmecîd

1257

(Azîz)

Buradaki tarih tam tarihtir.

Aynı Mevlevîhânenin bir diğerk tamir tarihi şöyledir:

.....

Demâdem dinle gel yâhû kudüm ü mutrıp ü nâyı
Semâ et dilde tevhd-i ilâhî belde tennûre
Makâm-ı evc'den aynı okurlar kutsiyâ târih:
Hele bu Mevlevî dergâhı döndü Beyt-i ma'mûre

1227

(Kudsî)

Bu tarih de tam tarihtir.

Bahariye Mevlevîhânesi:

Avlu Taç kapısı kitabesinden:

.....

Dest-i inşâ-ı şehinşâhı idüp âhir kıyâm
Kalbgâhında semâ ü şevkâ oldu münzevî
Baş keser dervişler târihine Remzî hemân
Oldı ihyâ müjde gel cây-ı nazîfe, mevlevî

1328

(Ahmet Remzî Dede)

Bu tarih de tam tarihtir.

Bütün Mevlevîhânelerin ana giriş kapıları üzerinde yer alan Mevlevîhânenin inşa veya teccid tarihini gösteren kitabelerin tamamını burada gösterecek değiliz. Burada sadece konumuz açısından karakteristik olanlarını ele aldık. Şimdi de Mevlevîhânelerin her birinin içinde mevcut olan ünitelerin ve yapıların kitabelerinden bazı örnekler verelim.

Semahaneler: Dervişlerin sema ettikleri mekanların gerek giriş kapısında gerekse iç duvardaki kitabelerde ebced hesabıyla düşürülmüş tarihler oldukça fazladır. Bir iki örnekten sonra diğerk ünitelere geçeceğiz.

Galata semahanesinin kitabesinden:

.....

Lafzen ü ma'nen iki mısra'da üç tarihle
Üçler ana kutb-ı devrân ider Zîver senâ
Bin ikiyüz yetmişaltı sâli içinde behîn
Kıldı bu dergâhı Şeh Abdülmecîd a'lâ binâ

1276 X 3

(Zîver)

Bu beyitte 3 ayrı tarih vardır. Her biri 1276 senesini verir. Biri lafzen, diğer ikisi de beytin toplamından çıkmaktadır. Ancak şairin de ifade ettiği gibi 3 tamiyesi vardır.

Yenikapı Semahanesinin kitabesinden:

.....

Döndükçe çerh-i gerdan, dönsün ânınla devrân
Mazhar olup o Hakan eltâf-ı müste'âne
Envâr-ı Şems-i Tebrîz târîhim itdi lebrîz
Devr-i samâya döndi bâb-ı semâhane
1232

Bu tarih de tam tarih türünde bir tarihtir.

Kasımpaşa Semahânesinin kitabesinden:

.....

Görünce ben de Pertev tarh-ı zîbâsın bu dergâhın
İki târîh ile tezyîn kıldım levh-i imlâyı
1250 Buyurdu şâh-ı sıdk-âgâh memnûn rûh-i Mulla'yı
1250 Ne zîbâ yaptı Mahmûd Hân bu dergâh-ı mu'allâyı

(Pertev)

Son iki mısram her biri iki tam tarihtir.

Aşağıda Mevlevîhânelerin içinde mevcut bulunan belli başlı ünitelerin kit-
belerinden birer ikişer örnek verelim.

Çeşme: Galata Mevlevîhânesine ait Hasan Ağa Çeşmesinin kitabesinden:

.....

Âb gibi dâimâ tab'ı keder-yâb olmayup
Ömrünü ide safâlarla Cenâb-ı Hakk ziyâd
Ey Nisârî teşneler bu çeşmeyi târîh için
Didiler 'ayn-ı Hasan, rûh-ı Hüsey'n'i kıldı şâd
1059

Sarmıç: Yine Galata Mevlevîhânesinin sarmıç kitabesinden:

.....

Cevherin harf ile yazma vireli âb-ı kalem
Yazdı târîhini bir beytde Zîver-i küttâb
Galata dergehine Âdile Sultan sahrîc
Yapdırınca dedeler cûddan oldu sır-âb
1263 (Zîver)

"cevherin harf ile.." tabirinden sadece noktalı harflerin hesaba alınacağı anlaşılmaktadır.

Şadırvan: Mevlâna Dergâhı Şadırvanının kitabesinden:

.....

Tecdid için irsâl idüp bevâb Süleyman'ı heman
Devrinde şâh-ı kişverin sa'yiyle itmâma irüp
İlhâmiyle târihini didim âna "havz-ı cinân"

918

yine aynı yerdeki bir diğer kitabeden:

.....

Bu şadırvânı ihyâ kıldı bu tarz üzre bîmânend
Cenâb-ı Pîr'e ta'zîmen o sultân-ı felek dergâh
Düşürdi hîn-i itmâmına Gâlip bir güzel târih:
Bu şadırvâna Zemzem eyledi icrâsına Cem-câh

1285

(Gâlip Çelebi)

İlk kitabedeki "havz-ı cinân" terkibi, ikinci kitabedeki tarih mısraı tarihi vermektedir.

Mutfak: (Matbâh-ı şerif): Yenikapı Mevlevîhânesinin mutfak kapı kitabesinden:

.....

Sa'y idüp Ahçı Dede ikmâlîne
Söyledi târihini Derviş Ziyâ
Sırr-ı aşkı âşikân tatmak için
Matbah-ı munlâ küşâd oldu salâ

1269

(Derviş Ziya)

Kütüphane: Yenikapı Mevlevîhânesinin Kütüphanesinin pencere üstündeki kitabesinden:

.....

'Adâd-ı cevherîden addolunsa câize şâyân
Hitâmında iki târih yazdım müstimendâne
1267 Kütüphâne binâ olundu cânlar dergehe gelsün
1267 Derûn-ı dergehe çeşbân makâm oldu kütüphâne

Burada iki mısradaki iki ayrı tarih vardır. Her biri 1267 senesini göstermektedir.

Muvakkithâne: Yenikapı Muvakkithânesinin kitabesinden:

.....

Leyl ü nehâr devvâr olup gerdûn semâ itdükde tâ
Bâ-hürmet-i Mullâ bu hidmet ola makbûl-i Hüdü

Târihini mu'cemle hod bânisi Nâfiz söyledi
Vakti bilen cân eyleye hemvâre hayr ile du'â

1265

(Nâfiz)

"mu'cemle" tabirinden de anlaşılacağı gibi, sadece noktalı harfler hesaplanacaktır.

Tekke (=Tekye): Yenikapı Mevlevîhânesi, Tekke'nin cümle kapı kitabesinden:

.....

Şeref-i nâm-ı hümâyûn ile şöret buldı
Hâmeme olsa n'ola vird-i zebân Hân Mahmûd
Mevlevîhâneye İzzet didi pîrim târih:
Yapdı bu dergehi sultân-ı cihân Hân Mahmûd

1232

(İzzet)

Keçeci-zâde İzzet Molla'nın bu tarihi tam tarihtir.

Zâviye: Ateşbâz-ı Velî zâviyesinin cümle kapısı kitabesinden:

Bir nihâl-i şeceri Hazret-i Mevlâna kim
Postnişîn-i dergeh-i ceddi o Vâhid Çelebi
Arz-ı hizmet eyleyüp Hazret-i Ateş-bâz'a
İtdi nezdinde binâ tekye, rızâdır talebi
Çâker-i kemter-i Sıdkî iderek arz-ı niyâz
Didi târihini "bu gülşen-i feyz-i edebî"

1315

(Sıdkî)

Türbe: Mevlâna Dergâhında bulunan türbelerin kitabelerinden:

Hasan Paşa Türbesinin kitabesi:

Hasan Paşa idüp rihlet cihândan
Alem kaldırdı mülk-i câvidâne
Didi târih-i fevtin hâtif-ı ğayb
Ola cânına Cennet âşiyâne

981

Sinan Paşa Türbesi kitabesi:

İtdi dünyâdan Sinan Paşa güzâr
Hakk yirin eylesün gülzâr-ı Cennet
Didi bir eksikli tarihin ânın
Cânına itsün Allah rahmet

981

Bu tarihin 1 tamiyesi vardır. Şair bu hususa işaret etmektedir.

Fatma Hatun Türbesi kitabesinden:

.....

Ey Neccâmî göricek türbesini
Tab'ıma geldi o dem bir hâlet
Düşdi irüp feyz-i Hüdâ târihi:
Oldı merhûma makâm-ı Cennet

994

(Neccâmî)

Sanduka: Türbelerin içinde yer alan bazı sandukaların kitabelerinde de manzum tarihlere rastlanmaktadır. Mesela Şeyh Nizamüddin Dede'nin sandukasındaki kitabe:

Rûh-ı Mevlâna ile olsun enîs
Şeyh Nizamüddin Dede Cennet'de de
Anda ahlâk-ı Muhammed var idi
Baş kodı toprağa dâin secdede
Çıkdı bir sûzişli târih hâmeden
Hakk diyüp göçdi Nizâmüddin Dede

1276

Bunun da bir tamiyesi vardır. Hesaptan bir çıkarılacaktır.

Hazîre: Mevlevîhânelerin avlusunda bulunan küçük mezarlıklarda medfûn bazı Mevlevî büyüklerinin veya orada medfun bulunan tanınmış bazı kişilerin mezar taşlarında da ebced hesabıyla düşürülmüş tarihler de vardır. Bunlardan bazı örnekler verelim.

Galata Mevlevîhânesinin haziresinde medfûn Musâhip Seyyid Ahmet Efendi'nin mezar taşı kitabesinden:

.....

Vefâtında didim târih Gâlip
Muhâsip oldı hâmûşâna ahbâb

1209

(Şeyh Gâlip)

Yine aynı hazirede medfûn Şair Leyla'nın mezar taşından:

.....

Eyledüm fevtine Safvet iki târih inşâ

Evvelin zâidi sânisine oldu merhûn

Tûtû-i şekker-i eş'âr idi göçdi Leylâ (1266-2=1264)

Kıldı erbâb-ı dili rihlet-i Leylâ mecnûn (1262-2=1264)

(Safvet)

Şair Safvet'in bu tarihlemesinde iki adet tamiyeli tarih vardır. Birincisi 2 fazla, ikincisi ise 2 eksiktir. Birinci tarih mısramın 2 fazlalığı ikinci tarih mısrama ilave edilince iki adet tarih ortaya çıkar.

Yine aynı hazireden:

.....

Devran kodı Ahmed Dede'siz tekyemizi hayf

1109

Görüldüğü gibi Mevlevîlik, ebced hesabı ve tarih düşürme konusuna yeterince önem vermiş bir ekol hüviyetindedir. Mevlevîhâneler, cümle kapısı kitabelerinden başlayarak, ihtiva ettiği her bir ünitenin kitabesine kadar hep ebced hesabının kullanıldığı mekanlar olmuştur. Söz konusu tarihli kitabeler, bu araştırmamızın genel hudutları içinde ele alınırsa, tarih düşürme sanatının hemen hemen her türünü ihtiva etmektedir. Özellikle "terkip", "lafzen ü ma'nen", menkût, "tamiyeli" ve "beyitli" gibi birçok örneklerini gösterdiğimiz tarih düşürme türleri kullanılmışsa da, en fazla "tam tarih" türünün kullanıldığı göze çarpmaktadır. Tarihli kitabelerde Arapça ve Farsça düşürülmüş tarihlere rastlansa bile, tarih manzumelerinin hâkim dili Türkçe'dir. Bu keyfiyet bile Mevlevîliğin ve Mevlevîhânelerin Türk kültürü açısından ayrı bir önemi hâiz olduklarını gösterir. Kitabelerde ebced hesabı kullanılarak tarih düşürülmüş olması keyfiyeti, kitabenin muhtevasını kuru bir ifâde olmaktan kurtarmış; sanatla estetik, edebiyatla aritmetiği kardeş hale getirmiştir. Kitabede aruzun verdiği musikî, şiir, edebiyat, hatt, tezhip ve mimarî üslûp gibi bütün estetik değerlere, aynı mekan içinde ebcedle aritmetik değer de ilâve edilmiştir. Bu bir anlamda İslam tasavvufunun ruhta odaklaştırdığı "tevhid"ci dünya görüşünün zâhiri bir tezâhürüdür.

KAYNAKLAR:

- 1- ABİDİN PAŞA, *Terceme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerif*, Kütüphane-i İrfân, İstanbul, 1324.
- 2- ELVAN ÇELEBİ, *Menâkıbu'l-Kudsîyye*, Mevlâna Müzesi Kütp., No. 4977.
- 3- KONYALI (İ.H.), *Konya Tarihi*, Konya, 1964.
- 4- MAZIOĞLU (H.), *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matb., Ankara, 1987.
- 5- MEVLANA (C.R.), *Mesnevî-i Ma'nevî*, (Gölpınarlı terc ve Şerhi), (I-VI), 2. Baskı, MEB, İstanbul, 1985.
- 6- TANIŞIK (İ. Hilmi), *İstanbul Çeşmeleri*, (I-II), MEB, 1943.
- 7- TANRIKORUR (Bârihüda) Hanmefendinin lütfe ettiği bazı Mevlevîhâne kitabelerine ait fotoğraf ve fotokopiler
- 8- UZLUK (Ş.), *Mevlâna'nın Türbesi*, Konya Halkevleri Güzel Sanatlar Komitesi Yay., Konya, 1946.
- 9- YAKIT (İ.), *Batı Düşüncesi ve Mevlâna*, Ötügen Neşr., İstanbul, 1993.
- 10- YAKIT (İ.), *Türk-İslâm Kültüründe Ebced Hesabı ve Tarih Düşürme*, 452 s., Ötügen Neşr., İstanbul, 1992.

